

OCENIANIE W SZKOLE

Ocenianie to nie system represyjny, wykazujący braki w wiedzy, (w najlepszym razie) służący tworzeniu konkurencji i porównywaniu uczniów, ale narzędzie służące uczniowi, nauczycielowi oraz rodzicowi do rozpoznania poziomu i postępów w opanowaniu wiadomości i umiejętności przewidzianych na danym etapie nauczania. Funkcja oceniania zmieniła się - mniejszy nacisk kładzie się na czystą analizę postępów w nauce - większy na motywację, wspieranie, poszukiwanie przyczyn trudności w nauce, ale także mocnych stron ucznia.

Ocenianie- w powszechnym przekonaniu - brało pod uwagę przede wszystkim braki w wiedzy ucznia, a nie jego osiągnięcia. Brak było jednolitych standardów oceniania, co powodowało, że za tę samą pracę ucznia różni nauczyciele stawiali różne oceny. W szkołach miało miejsce przede wszystkim ocenianie intuicyjne.

Zagadnienie oceniania uczniów należy do najgoręcej dyskutowanych we współczesnej dydaktyce. Wiadomo, że jest ono bardzo ważnym elementem całego procesu edukacyjnego. Oceny w dużym stopniu przecież wpływają na samopoczucie ucznia i na jego nastawienie do pracy i szkoły. Głównym celem oceniania jest monitorowanie rozwoju ucznia, czyli określanie jego postępów w stosunku do standardów osiągnięć, diagnozowanie jego rozwoju, rozpoznawanie indywidualnych uzdolnień, zainteresowań, predyspozycji a także trudności. Ocenianie wspiera i wzmacnia rozwój ucznia. Rozbudza w nim motywację do pracy, uczy systematyczności, organizowania uczenia się. Wskazuje „mocne” strony, dostarcza informacji o przebiegu procesu kształcenia. Celem oceniania jest również ocena jakości pracy szkoły, ocena jakości programów nauczania, określanie predyspozycji uczniów i ich szczególnych potrzeb.

Ocenianie zawsze sprawiało wiele trudności nauczycielom i uczniom, wiązało się z sytuacjami stresogennymi dla jednych i drugich. Nauczyciel powinien zdawać sobie sprawę, że ocenianie to nie osądzanie, ale mierzenie pracy ucznia. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie przyjaznego klimatu uczenia się, niwelowania stresu, lęku, poczucia niskiej wartości ucznia. Nauczyciel musi stworzyć system stopni szkolnych., który będzie systemem komunikacji między uczniem a nauczycielem. Proces oceniania winien stwarzać sytuacje, w których uczeń będzie miał możliwości do zademonstrowania swej wiedzy i umiejętności. Ocenianie powinno być wszechstronne, obejmujące różne obszary takie jak:

- znajomość faktów i pojęć
- umiejętność
- interpretacji
- uzasadnienia
- stosowanie wiadomości w typowych i nowych sytuacjach
- umiejętność pracy samodzielnej pracy w grupach

- stosowanie języka przedmiotu
- tempo przyswajania wiedzy
- postawę i wytrwałość.

Często bywa tak, że uczniów wyglądających „gorzej” ocenia się niżej. Uczeń „zaniedbany” nie takich szans na uzyskanie dobrej oceny jak jego schludnie wyglądający kolega. W komfortowej sytuacji znajdują się uczniowie z etykietką „dobry”, którzy często „jadą na opinii”.

Poza tym uczniowie dobrzy mają więcej czasu na odpowiedź, a ich niepełne wypowiedzi traktowane są jako intelektualne poszukiwanie, otrzymują też wskazówki naprowadzające. Uczniom gorszym nie daje się wiele czasu na odpowiedź, rzadziej udziela podpowiedzi. Na podstawowe błędy nauczycieli w zakresie oceniania zwracają uwagę specjaliści twierdząc, że:

- nie należy stawiać więcej niż jednej oceny za jeden sprawdzian czy odpowiedź
- nie należy przyjmować za pewnik, że istnieje jakiś stały wskaźnik procentowy dla stopni szkolnych
- nie zaleca się odejmowania punktów za błędy w testach czy sprawdzianach (jest to niewłaściwe z psychologicznego punktu widzenia)
- nie należy mechanicznie przyznawać wyższej liczby punktów za zupełnie inne umiejętności
- nie należy zbyt często stosować plusów i minusów przy ocenach częściowych
- nie powinno się porównywać ocen wystawionych przez różnych nauczycieli i z różnych przedmiotów oraz wyciągać z tego wniosków
- nie należy spiętrzać obciążeń uczniów pod koniec roku szkolnego, ale oceniać ich osiągnięcia rytmicznie przez cały semestr.

Ocenianie powinno być efektywne. Stosowanie ocen nieefektywnych utrwała jedynie zewnętrzną motywację do pracy, głównie dla stopnia, zadowolenia rodziców, spełnienia oczekiwań rodziców. Uczeń motywowany chce i lubi się rozwijać. Jako przykłady oceniania efektywnego podają ocenianie oparte na konkretności, np. „doskonały” wstęp, porównanie z wcześniejszymi osiągnięciami danego ucznia (przyrost wiedzy), ocenianie zachęcające i podejście indywidualne do ucznia. Przeciwstawiają temu odpowiednio ocenianie nieefektywne: ocenianie ogólne, np. „widzę, że się starałeś, nieźle”, porównywanie z osiągnięciami innych uczniów, ocenianie wszystkich jednakowo.

Funkcja motywująca oceny szkolnej jest niesłychanie ważna, szczególnie w klasach początkowych. Używając motywujących ocen należy być bardzo ostrożnym. Uważać, by ocenianie nie stało się manipulacją, ale pozytywnym kodem w formie recenzji pracy pisemnej lub komentarza do odpowiedzi. Oceniamy osiągnięcia, a nie fakt występowania braków.

Wskazujemy w pierwszej kolejności sukcesy, potem zaś porażki- to bardzo ważne z psychologicznego punktu widzenia. Uczeń powinien rozumieć,

że wysokość oceny nie świadczy ani o jego wartości jako ucznia, ani tym bardziej jako człowieka, lecz tylko o stopniu opanowania określonej wiedzy czy umiejętności.

Bardzo ważne jest stawianie uczniom właściwych wymagań. Wymagania zbyt wysokie albo zbyt niskie w stosunku do możliwości ucznia hamują jego rozwój. Wiąże się to ze znajomością potrzeb rozwojowych poszczególnych uczniów, ich indywidualnych potrzeb, zainteresowań, uzdolnień. Podejście indywidualne do ucznia to pewnego rodzaju partnerska relacja, polegająca na stawianiu wymagań uczniowi przy równoczesnym uwzględnianiu jego indywidualnych możliwości ich spełnienia, respektowaniu potrzeb ucznia i poszanowaniu jego poczucia godności.

Pamiętajmy, że kluczową rolę w procesie edukacji, w procesie wspomaganie rozwoju ucznia odgrywa nauczyciel. Określając (jasno i precyzyjnie) kryteria ocen, musi on uwzględniać zarówno aspekt edukacyjny, jak i aspekt rozwojowy ucznia. Nauczyciel powinien być dla ucznia doradcą, powinien tworzyć mu warunki do refleksji nad swoimi osiągnięciami, brakami i trudnościami. Wdrażać ucznia do samokontroli, samooceny i motywować do pracy.

Rozporządzenie o zasadach oceniania wprowadza wyraźnie rozróżnienie oceniania wewnątrzszkolnego odnoszącego się do postępów w nauce, zaangażowania we własny rozwój właściwego postępowania na drodze do osiągnięcia celów, od zewnętrznego oceniania poziomu osiągnięć ucznia na progu poszczególnych etapów edukacyjnych.

Według wielu nauczycieli ucznia należy oceniać, ponieważ nauczyciel potrzebuje informacji o stanie jego umiejętności. Gromadzi je w różnym celu: aby modyfikować proces dydaktyczny (a tym samym np. eliminować braki ucznia), odpowiednio dobrać metody nauczania, zwalniać lub przyspieszać tempo uczenia się, łagodzić lub podwyższać wymagania, oceniać jakość programu nauczania etc. Poza tym nauczyciele uważają, że ocena jest podstawowym i najskuteczniejszym narzędziem motywowania ucznia do wysiłku.

Uczniowie zazwyczaj przyjmują ocenę jako kategorię określającą stopień ich bezpieczeństwa w szkole. Wyższa (oczekiwana, pozytywna) ocena gwarantuje poczucie bezpieczeństwa, niższa stanowi ostrzeżenie i uruchamia mechanizmy obronne. Poza tym ocena lokuje ucznia w określonym miejscu w hierarchii klasy, więc daje większe lub mniejsze poczucie sukcesu. Jest również odbierana jako nagroda za wysiłek bądź kara za nie sprostanie często jeszcze, niestety, mglistym oczekiwaniom nauczyciela.

Ponieważ zasadniczym celem kształcenia jest wspomaganie ucznia w jego rozwoju, zatem i szkolne ocenianie powinno realizować ten cel jako zasadniczy. Dominantą działań szkoły powinny się więc stać takie strategie, które pozwolą ocenić pracę, postępy - nie stan, wskazując uczniowi, co zrobił dobrze, ile potrafi - nie, czego nie umie.

Co więc właściwie mamy oceniać w trakcie procesu kształcenia? Osiągnięcia, wyniki kształcenia, czy postępy uczniów? Czy także postawy i w jakim stopniu? Co możemy oceniać? Jak? I po co?

Odpowiedzi na te pytania nie muszą być jednakowe w przypadku wszystkich szkół. Powinny być jednak w jakimś stopniu podobne. I wszystkie powinny uwzględniać zasadniczy cel: **ocenie wspiera rozwój ucznia**.

Ocenianie zobowiązuje nauczyciela do sprecyzowania, skonsultowania społecznego, wdrożenia i realizowania jasno i precyzyjnie ustanowionych warunków, procedur, kryteriów sprawdzania i oceniania. By pozostać w zgodzie z owym rozporządzeniem, nauczyciel jest prawnie zobowiązany do sprecyzowania własnych wymagań edukacyjnych. Ich upowszechnienia wśród uczniów i rodziców.

Trzeba jednak wiedzieć, że znacznie łatwiej wykazać kompetencje korektorskie, czyli po prostu odnotować błędy, niż kompetencje ewaluacyjne, czyli poszukać wartości i je zważyć (oszacować, w jakim stopniu odnoszą się do kryteriów oceny i spełniają wymagania). Uwzględnianie błędów jest prostsze pod względem i psychologicznym (błąd jest rzeczą oczywistą i jego zauważenie wymaga mniejszego wysiłku umysłowego niż określenie wartości), i pod względem ekonomii wysiłku (rejestr błędów na marginesie pracy jest łatwy do ogarnięcia i nie wymaga przypominania sobie czegokolwiek).

Najważniejszymi zadaniami oceny jest:

- poinformowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i postępach w tym zakresie,
- pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju,
- motywowanie ucznia do dalszej pracy,
- dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach i specjalnych uzdolnieniach ucznia,
- umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

W dydaktyce funkcjonuje dekalog oceniania, który twierdzi że:

1. Ocenianie powinno brać pod uwagę specyfikę uczenia się i wspierać je.
2. W ocenianiu należy uwzględnić różnice pomiędzy poszczególnymi uczniami. Ocenianie i stosowane narzędzia oceny powinny zachęcać ucznia do zaprezentowania jego kreatywności i oryginalności.
3. Cel oceniania trzeba jasno określić. Nauczyciel i uczeń muszą wiedzieć, z jakiego powodu dokonuje się oceny i znać uzasadnienie wyboru danej formy sprawdzania.
4. Ocenianie powinno być trafne. To oznacza, że wybrana metoda sprawdza dokładnie to, co zmierzaliśmy sprawdzić.
5. Ocenianie powinno być rzetelne. O ile to tylko możliwe, należy wyeliminować subiektywizm, a ocenę uczynić niezależną od osoby egzaminatora.

6. Wszystkie formy oceniania muszą zapewnić uczniowi otrzymanie informacji zwrotnej na temat wyników jego uczenia się oraz aktywizować rozwój ucznia, wskazując mu kierunek poprawy. Również w przypadku sprawdzania sumującego uczeń powinien otrzymać informację zwrotną na temat swojej pracy, dowiedzieć się co jest jego mocną stroną, a co wymaga powtórzenia.
7. Ocenianie powinno skłonić zarówno ucznia, jak i nauczyciela do refleksji na temat ich dotychczasowej pracy i uczenia się. Wobec tego niezbędna nieustanna ewaluacja i doskonalenie oceniania.
8. Ocenianie jest integralną częścią planu nauczania. Nauczanie i uczenie się trzeba zaplanować razem z formami sprawdzania i oceniania tak, aby uczniowie mogli jak najlepiej zaprezentować wyniki swojego uczenia się.
9. Ocenianie wymaga rozsądnego wyważania. Zbyt dużo sprawdzianów w krótkim czasie obciąża zarówno efektywne uczenie się jak i nauczanie.
10. Kryteria oceniania powinny być zrozumiałe, jasne i znane. Uczniowie muszą wiedzieć, czego się od nich oczekuje.

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego stanowi: *Nauczyciele powinni dążyć do wszechstronnego rozwoju ucznia jako nadrzędnego celu pracy edukacyjnej. Edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajemnie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela. W tym kontekście przez rozwój ucznia rozumiem podnoszenie jakości wszystkich elementów jego osobowości oraz zwiększanie sprawności fizycznej, zgodnie z jego indywidualnymi możliwościami. Zakładając prawo wychowanka do samostanowienia o własnym rozwoju, szanując jego podmiotowość, należy też - w duchu personalistycznych i humanistycznych teorii wychowania - uznać, że rozwój, na przykład intelektualny, nie powinien być sprzeczny nie tylko z poziomem uzdolnień, ale także z wolą ucznia.*

OPRACOWAŁA

Renata Sokołowska Pudlak
Nauczyciel Gimnazjum nr 2
w Zieluniu